

STORTINGET

Rapport til Stortingets presidentskap

Rapport fra utvalg nedsatt av Stortingets presidentskap for å vurdere prosessen og valgbarheten til medlemmer i de komiteer, utvalg og nemnder som Stortinget oppnevner

Til Stortingets presidentskap

1. Bakgrunn

På bakgrunn av forslag fremsatt i Dokument nr. 8:70 S (2017–2018) vedtok Stortinget i møte 27. februar 2018 å be presidentskapet, i samarbeid med valgkomiteens arbeidsutvalg, om å sette ned et utvalg for å vurdere prosessen og valgbarheten til medlemmer i de komiteer, utvalg og nemnder som Stortinget oppnevner.

Presidentskapet vedtok i møte 13. mars at utvalget skal bestå av en representant fra hver partigruppe og ledes av et medlem i presidentskapet. I presidentskapets møte 13. april ble disse oppnevnt som medlemmer:

- Stortingspresident Tone Wilhelmsen Trøen (leder)
- Martin Kolberg, Arbeiderpartiet
- Christian Tybring-Gjedde, Fremskrittspartiet
- Geir Pollestad, Senterpartiet
- Petter Eide, Sosialistisk Venstreparti
- Geir Jørgen Bekkevold, Kristelig Folkeparti
- Jon Gunnes, Venstre
- Per Espen Stoknes, Miljøpartiet De Grønne
- Bjørnar Moxnes, Rødt

Presidentskapet fastsatte følgende mandat for utvalget:

«Utvalget skal gjennomgå og vurdere prosessene for valg til de eksterne komiteer, utvalg og nemnder som Stortinget oppnevner. Mandatet omfatter også eksterne verv og stillinger som Stortinget besetter.

Utvalget skal vurdere om det er grunn til å stille nærmere kvalifikasjonskrav til de som oppnevnes, og om enkelte roller eller posisjoner bør utelukke noen kandidater fra å bli valgt til noen av de aktuelle komiteer, utvalg, nemnder, verv eller stillinger.

Utvalget skal fremme forslag til endringer i prosessene og/eller kvalifikasjonskrav der det finner grunn til det, og utarbeide eventuelle forslag til endringer i Stortingets forretningsorden eller andre relevante regelverk i tråd med dette.

Når det gjelder valg av medlemmer til Nobelkomiteen, legges det til grunn at representanter og vararepresentanter til Stortinget ikke skal kunne velges, jf. Stortingets vedtak 5. desember 2017. Det skal vurderes om det er andre forhold som det bør tas hensyn til i vurderingen av hvem som ikke kan velges til medlemmer av Nobelkomiteen, herunder hvilke avgrensninger som bør gjøres knyttet til lederverv i internasjonale organisasjoner.

Utvalget skal levere sin rapport med anbefalinger til presidentskapet innen 15. juni 2018.»

Utvalget har forstått mandatet slik at det er den formelle prosessen i Stortinget, og praksis knyttet til denne, som er gjenstand for vurdering. Den interne prosessen i partigruppene i forkant av at det fremmes forslag om kandidater til verv som skal besettes, faller dermed utenfor mandatet. Det fremgår ellers av mandatet at det bare er valg til eksterne utvalg mv. som skal behandles. Valg til Stortingets egne komiteer og delegasjoner har derfor ikke vært drøftet.

Utvalget har gått gjennom alle valg Stortinget foretar til eksterne komiteer, utvalg og nemnder mv. også verv og stillinger i organer tilknyttet Stortinget.

2. Utgangspunkt for utvalgets vurderinger

Stortinget foretar følgende valg/oppnevninger til eksterne organer:

1. Norges Banks representantskap
2. Nobelkomiteen
3. Riksrevisorer
4. Stortingets ombudsmann for forvaltningen
5. Ombudsmannsnemnda for Forsvaret
6. EOS-utvalgets medlemmer
7. Styret for Domstoladministrasjonen (to medlemmer og varamedlemmer)
8. Kringkastingsrådet (åtte medlemmer)
9. Riksrettsutvalget
10. Stortingets ansvarskommisjon
11. Styret for Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter
12. Direktør for Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter

Utvalget har gått gjennom kriteriene og prosessen for valg til alle de nevnte organer. Av disse har utvalget funnet grunn til å gå nærmere inn i regler og praksis knyttet til valg av medlemmer til:

1. Nobelkomiteen
2. Riksrevisorer
3. Stortingets ombudsmann for forvaltningen
4. EOS-utvalgets medlemmer

Når det gjelder de andre organene Stortinget velger medlemmer til, har utvalget kommet til at gjeldende regler og praksis fungerer hensiktsmessig, og har derfor ikke merknader til disse valgprosessene. Det vises til pkt. 8, der det gis en kort oversikt over gjeldende regler og praksis for disse organenes vedkommende.

3. Partigruppens forslagsrett

De fleste valg av medlemmer Stortinget foretar til eksterne organer, spesielt til kollegiale organer, er basert på forslag fra partigruppene som fremsettes med utgangspunkt i gruppens forholdsmessige representasjon i Stortinget. Det er lang tradisjon for dette prinsippet, og utvalget er enig i at det fortsatt bør legges til grunn der det ikke er bestemt annen fremgangsmåte.

Utvalget peker på at man i flere av de organer Stortinget oppnevner medlemmer til, ønsker at medlemmene skal representere allmennheten. Praksis med at gruppene fremmer forslag i henhold til størrelse, sikrer at de som velges, reflekterer en bredde av ulike samfunnssyn. Gruppene har et hovedansvar for at de kandidatene som fremmes, har de personlige egenskapene som skal til for å ivareta vervet. Som regel kjenner grup-

pene godt til kandidatene som fremmes, og kan ha en begrunnet oppfatning om dette.

Utvalget drøftet generelt i hvilken grad Stortinget bør være bundet av krav om særlig kompetanse eller en bestemt prosess nedfelt i lov, vedtak eller instruks når det skal gjøre sine valg. Gitt at utvalget legger til grunn at dagens praksis med at partigruppene fremmer forslag i tråd med sin forholdsmessige størrelse bør videreføres, mener utvalget at det i begrenset utstrekning er hensiktsmessig å regelfeste formelle kriterier som skal tillegges vekt ved valg av kandidatene. Utvalget understreker at det er særlig viktig at gruppene vurderer kandidatens personlige egnethet før de fremmer sine forslag. Dette er en skjønnsmessig vurdering som ikke alltid lar seg innpasse i objektive kriterier om formell utdanning, arbeidserfaring eller annen kompetanse. Ved å utelukke enkelte grupper fra å kunne være kandidater vil man også begrense muligheten til å finne egnede og gode kandidater. Utvalget mener derfor også at man bør være tilbakeholdende med å innføre formelle avgrensninger mot enkelte typer posisjoner, stillinger eller yrker.

I noen tilfeller vil imidlertid enkelte kombinasjoner av roller være uheldig. Både mulige kriterier for formelle kvalifikasjoner og kriterier for å utelukke enkelte grupper fra å kunne velges ble derfor vurdert i utvalget under drøftelsen av de ulike organene. Utvalget peker i den forbindelse på at de aktuelle organer og verv er svært ulike, og kriterier som nevnt vil derfor variere. Dette reflekteres også i dagens regler og praksis.

4. Nobelkomiteen

Nobelkomiteen består av 5 medlemmer. Funktionstiden er 6 år. Valg foregår hvert tredje år, og da velges henholdsvis 2 og 3 medlemmer. Hvert tredje år velges dessuten 3 varamedlemmer. Komiteen velger selv for hvert kalenderår leder og nestleder.

Valgkomiteen avgir innstilling til Stortinget på grunnlag av forslag fra partigruppene basert på deres forholdsmessige størrelse.

Grunnlaget for valget er Alfred Nobels testamente av 27. november 1895, som bestemte at rentene av hans etterlatte formue skulle deles i fem like store deler til prisbelønninger, bl.a. en del til den «som har virket mest eller bedst for folkenes forbrødring og avskaffing eller mindskning av staaende hæere og dannelse og spredning av fredskongresser». Denne delen skulle utdeles av «en komitee paa fem personer som vælges av det norske Storting».

Stortinget fattet 5. august 1897 følgende vedtak:

«Efter indstilling af valgkomiteen vælges de 5 personer, der har at overtage prisuddelingen af sidste storting i hver valgperiode. Valget gjælder for 6 aar. Efter 3 aar aftræder efter lodtrækning 2 af de valgte og senere hvert

tredje aar vekselvis 3 og 2. Desuden vælges hvert tredje aar 3 suppleanter. De aftrædende kan gjenvelges.»

Det ble ikke gitt nærmere bestemmelser om hvem som kunne velges til Nobelkomiteen. Blant de som ble innvalgt, var flere sentrale norske politikere, både regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentanter, bl.a. presidenter i Stortinget og Lagtinget.

Den første tiden ble prisen også utdelt i Stortinget den 10. desember, og mens komiteen opprinnelig het Den norske Nobelkomite, vedtok komiteen selv i november 1901 å skifte navn til Det norske Stortings Nobelkomité. Dette var navnet fram til 1977 da Nobelkomiteen selv tok tilbake navnet Den norske Nobelkomite.

Ved behandlingen av Nobelkomiteens årsberetning for 1936 fattet Stortinget den 24. juni 1937 følgende vedtak:

«Reglene for valg av medlemmer av Det norske stortings Nobelkomité gis følgende tillegg: Dersom noget medlem av komiteen i sin funksjonstid blir utnevnt til medlem av Regjeringen eller dersom et medlem av Regjeringen blir innvalgt i komiteen trer han ut av komiteen så lenge han innehar sitt ministerembede; og første varamann inntretr som medlem i hans sted.»

Ved behandlingen av Dokument nr. 7 (1971–1972) om Stortingets kontroll med forvaltningen (Ingvaldsenutvalget), gjorde Stortinget vedtak om at stortingsrepresentanter ikke burde velges som medlemmer i styre, råd og utvalg som var underlagt Stortingets kontrollmyndighet:

«Stortingsrepresentanter bør ikke velges eller oppnevnes til bedriftsforsamlinger eller styre i bedrifter eller institusjoner som er underlagt Stortingets kontrollmyndighet, eller organer som forbereder saker som Stortinget senere fattet beslutning om, uten i slike tilfelle hvor det forutsettes at representanten ikke stiller til gjenvalg. I de tilfeller hvor innehavere av slike verv velges til stortingsrepresentanter, bør vedkommende permitteres fra det kollegiale organ etter samme regler som gjelder for statsråder.»

Selv om debatten omkring Dokument nr. 7 i hovedsak dreiet seg om stortingsrepresentanters deltakelse i styre i statsaksjeselskap, fikk vedtaket i praksis også virkning for Nobelkomiteen. Da Stortinget høsten 1978 skulle velge nye medlemmer av Nobelkomiteen, ble ingen stortingsrepresentanter foreslått som medlemmer, noe som også ble kommentert i debatten omkring valget.

Stortingets visepresident Odvar Nordli ble oppnevnt som medlem av Nobelkomiteen høsten 1984 med virkning fra 1. januar 1985. Han hadde frasagt seg gjenvalg til Stortinget ved valget høsten 1985. Det oppsto da ikke noen debatt i Stortinget om dette.

Høsten 2008 ble stortingspresident Thorbjørn Jagland og stortingsrepresentant Ågot Valle valgt som

medlemmer av Nobelkomiteen for perioden 2009–2014. Et flertall i valgkomiteen, alle unntatt FrP, uttalte da i Innst. S. nr. 84 (2008–2009) at

«det var en alminnelig oppfatning at stortingsrepresentanter ikke burde velges til komiteen, men at dette likevel ikke kunne være til hinder for at representanter som ikke tar gjenvalg må kunne innvelges til komiteen i siste sesjon av stortingsperioden.»

Fremskrittspartiet fremmet følgende forslag:

«Stortinget forutsetter at stortingsrepresentanter som velges som medlem av Nobelkomiteen, ikke deltar i møter i komiteen før de har fratrudd som medlem av Stortinget.»

Forslaget ble tatt opp i debatten i Stortinget 3. desember 2008, men fikk ikke tilslutning.

Det har således vært praksis siden 1978 for at stortingsrepresentanter ikke velges som medlemmer av Nobelkomiteen, men at stortingsrepresentanter som har meddelt at de ikke tar gjenvalg, kan bli oppnevnt som medlemmer.

Det har for øvrig vært praksis for at det ikke foretas nyvalg dersom et sittende medlem av komiteen går bort. I disse tilfellene rykker første varamedlem opp og tar plass i komiteen. Dersom et medlem går ut av komiteen på annet grunnlag, har det derimot blitt foretatt suppleringsvalg.

I forbindelse med valg av medlemmer til Nobelkomiteen høsten 2017 ble det den 5. desember fattet følgende vedtak i Stortinget:

«1. Stortingsrepresentanter eller vararepresentanter kan ikke velges til medlemmer av Nobelkomiteen.

2. Stortinget ber presidentskapet utrede om det er andre forhold som det bør tas hensyn til i vurderingen av hvem som ikke kan velges til medlemmer av Nobelkomiteen, herunder hvilke avgrensninger som bør gjøres knyttet til lederverv i internasjonale organisasjoner. Utredningen bør foreligge i løpet av 2018.»

Ved det etterfølgende valg av kandidater 8. desember, jf. Innst. 72 S (2017–2018), bestemte Stortinget at man i første omgang valgte to medlemmer og tre varamedlemmer til komiteen for perioden 1. januar 2018 til 31. desember 2023. Et tredje medlem ble valgt 13. februar 2018 for perioden frem til 31. desember 2023, jf. Innst. 116 S (2017–2018).

Nobelkomiteen består av følgende medlemmer:

- Berit Reiss-Andersen (leder), til 31. desember 2023
- Henrik Syse (nestleder), til 31. desember 2020
- Thorbjørn Jagland, til 31. desember 2020
- Anne Enger, til 31. desember 2020
- Asle Toje, til 31. desember 2023

Utvalgets merknader

Utgangspunkt for valg av medlemmer til Nobelkomiteen

Utvalget viser til at valg av medlemmer i Nobelkomiteen følger prinsippet om at det er partigruppene som foreslår kandidater i tråd med gruppenes forholdsmessige størrelse i Stortinget. Stortinget har imidlertid fattet vedtak om at regjeringsmedlemmer ikke kan være medlem av komiteen, og om at stortingsrepresentanter og vararepresentanter ikke kan velges som medlemmer.

Utvalgets flertall, alle unntatt Per Espen Stoknes og Bjørnar Moxnes, mener prinsippet om gruppenes forslagsrett fortsatt bør ligge til grunn for valg av medlemmer til Nobelkomiteen. Denne fremgangsmåten sikrer en bredde i komiteen som flertallet mener gir et godt utgangspunkt for komiteens arbeid. Partigruppene må – som ved andre valg – ta ansvar for å fremme kandidater som er egnet til vervet, og må i den forbindelse ta i betraktning at kandidatene som velges, skal ha støtte fra et flertall i Stortinget. Gjennom arbeidet i valgkomiteen klargjøres dette. I de fleste tilfeller er det ikke behov for nærmere drøftelser i valgkomiteen om de kandidater som lanseres. Der det er uenighet og eventuell dissens, vil imidlertid valgkomiteen – som Stortingets fagkomiteer – ha ansvar for å gjennomføre nødvendige drøftelser med sikte på å avklare et flertall for de valgene som skal foretas. I siste instans er det Stortinget i plenum som foretar valget.

Nobelkomiteen har et usedvanlig bredt mandat og en krevende oppgave der ulik erfaring og kunnskap innenfor flere samfunnsområder kan bidra til at komiteen som helhet utgjør et kompetent og godt arbeidsfellesskap. Flertallet mener det er vanskelig å forhåndsdefinere hvilken bakgrunn som er mest relevant i denne sammenheng. Flertallet mener også at en bakgrunn fra politisk virksomhet vil være en svært nyttig erfaring for komiteens medlemmer. Fredsprisen vil alltid inngå i en internasjonal politisk ramme, og evne til og erfaring i å vurdere de politiske sammenhenger en pris inngår i, er en viktig kvalitet som bør være representert i komiteen.

Det er flertallets oppfatning at slik kunnskap ikke bare kan erverves gjennom utdanning og profesjon, men også gjennom praktisk politisk arbeid. Når regjeringsmedlemmer, stortingsrepresentanter og vararepresentanter til Stortinget ikke er valgbare, er det ikke fordi det i disse gruppene ikke finnes egnede kandidater, men fordi det er ønskelig å markere en tydelig avstand mellom sentrale norske myndighetsorganer og Nobelkomiteen. Det er selvsagt at komiteen er uavhengig av norske myndigheters politiske syn, og det er også viktig at dette tydelig fremgår utad. Det gjelder også for medlemmenes egen del. Det vil være svært uheldig om det kan sås tvil om integriteten til medlemmene i komi-

teen på bakgrunn av deres posisjon, stilling eller verv utenfor komiteen.

Utvalgets medlemmer Per Espen Stoknes og Bjørnar Moxnes, mener at medlemmene til Nobelkomiteen bør velges på et rent faglig grunnlag. Alfred Nobels intensjon med fredsprisen var å støtte og løfte fram «fredsforkjemperne» og deres arbeid med å fremme «fredskongresser», «nedrustning» og «nasjonenes forbrødring». Egnethet til å sitte i komiteen må dermed ta utgangspunkt i kandidatenes faglige kvalifikasjoner når det gjelder kunnskap om og tilslutning til fredsarbeid og nedrustning.

Som flertallet påpeker, forutsetter det å vurdere kandidater til fredsprisen bred kunnskap. Komiteen må ha inngående kunnskap til aktuelle internasjonale forhold, internasjonal historie og en samfunnsfaglig oversikt som disse medlemmer mener krever en profesjonell, faglig bakgrunn. Dersom det gis tydelige faglige føringer for hvem som kan velges som medlemmer, vil alle medlemmer kunne bidra i komiteens drøftelse på like fot og med faglig tyngde. En slik vurdering ligger til grunn for valg av medlemmer til andre komiteer som deler ut nobelpriser, og disse medlemmer kan ikke se at det ikke skal stilles like strenge kvalifikasjonskrav til de som skal ta stilling til fredsprisen. Disse medlemmer er enig i at politisk bakgrunn kan være relevant og nyttig, men mener fredsprisen først og fremst bør være et resultat av faglig baserte vurderinger. Fagkompetanse bør derfor ligge til grunn for valg av medlemmer uavhengig av hvilken politisk erfaring de måtte ha, og uavhengig av partifarge. Personlig og faglig integritet bør være det sentrale ved vurderingen av kandidatenes egnethet.

Dagens system inviterer til at partigruppene kan legge større vekt på partipolitisk lojalitet enn på Alfred Nobels intensjon med fredsprisen. Disse medlemmer mener det ville være svært uheldig for komiteen om sammensetningen reflekterte slike utenforliggende hensyn. Stortinget har som valgorgan et viktig ansvar for at komiteen får relevant kompetanse og har medlemmer med en bakgrunn som kvalifiserer for den oppgaven de skal ha. Tidligere partioppdrag er ikke nødvendigvis relevant i den sammenheng.

Disse medlemmer mener Stortinget som valgkomité har påtatt seg et stort ansvar for å bidra til Nobelkomiteens kompetanse. Dette ansvaret kan ikke delegeres til gruppene. Stortinget bør derfor gi klare føringer for gruppene når det gjelder hvilke hensyn de skal legge vekt på, slik at det effektivt hindrer at gruppene kan lansere kandidater der interne partihensyn veier tyngre enn komiteens behov.

Disse medlemmer anbefaler at Stortinget fatter følgende vedtak:

«Medlemmene i Nobelkomiteen skal velges på bakgrunn av faglige kvalifikasjoner og personlig egnethet. Kandidatene må vurderes med utgangspunkt i kunnskap om, og tilslutning til, fredsarbeid og nedrusting, slik det ble definert av Alfred Nobel.»

Bør ledere av internasjonale organisasjoner kunne velges som medlemmer av Nobelkomiteen?

Det ligger i utvalgets mandat å vurdere om det er andre forhold enn det som allerede er fastsatt av Stortinget, det bør tas hensyn til i vurderingen av valgbarhet til Nobelkomiteen, herunder om det bør legges begrensninger knyttet til lederverv i internasjonale organisasjoner.

Når det gjelder det siste, er utvalget kommet til at enkelte internasjonale lederverv kan være vanskelige å kombinere med medlemskap i komiteen. Slike verv forutsetter lojalitet både til organisasjonen, dens formål og til dens medlemmer. Der stater er medlemmer av organisasjonen, kan denne lojaliteten settes på prøve når kandidater til fredsprisen skal vurderes. Etter omstendighetene kan derfor en slik rollekombinasjon gjøre det vanskelig å fremstå som uhildet, og en risikerer at det reises tvil om vedkommendes uavhengighet og handlefrihet som medlem av komiteen. Valg av en prisvinner kan gjøre det vanskelig for et medlem av komiteen å fremstå i sitt internasjonale verv med den troverdighet som kreves i forhold til medlemmene i organisasjonen. Det er en kjensgjerning at fredsprisen kan være omstridt både i og utenfor landets grenser, og det er uheldig om noen av medlemmene etter en pristildeling må forholde seg til kritikk og debatt om denne i en annen egenskap enn som medlem av komiteen.

Utvalget ser at dette kan være et problem i flere verv og for ulike organisasjoner, kanskje særlig innenfor internasjonalt sikkerhetssamarbeid, men også i organer som fremmer demokrati- og menneskerettighetstiltak som ofte vil ha en side til fredsarbeid. Om en fredspris skulle utfordre noen eller flere stater som er medlemmer i en internasjonal organisasjon, vil en dobbeltrolle som nevnt kunne ødelegge for muligheten til en god dialog. Særlig lederverv kan gi utfordringer dersom man også er medlem av Nobelkomiteen. Dette gjelder først og fremst øverste ledelse, men også andre som har ledende posisjoner i en organisasjon kan ha funksjoner som skaper en uheldig rollekombinasjon dersom de også skulle være medlem av Nobelkomiteen. F.eks. vil både en posisjon som generalsekretær og andre ledende stillinger i Nato kunne være vanskelig å kombinere med medlemskap i Nobelkomiteen.

Utvalget vil derfor anbefale at det ved fremtidige valg legges til grunn at personer som innehar slike posisjoner, ikke skal velges som medlem av komiteen. Utvalget finner det imidlertid lite hensiktsmessig å formu-

lere rammer som fastlegger hvilke organisasjoner og posisjoner dette skal omfatte.

Det anbefales i stedet at Stortinget fatter et prinsippvedtak som kan lyde:

«Ledere i internasjonale organisasjoner der stater er medlemmer, skal ikke velges som medlemmer i Nobelkomiteen.»

Utvalget legger til grunn at et slikt vedtak ikke gis tilbakevirkende kraft.

Karantene

Utvalget har videre drøftet om det bør innføres en karanteneperiode for personer som har hatt lederverv i internasjonale organisasjoner som nevnt. Samme spørsmål kan stilles for personer som har vært regjerings- eller parlamentsmedlem i Norge eller i andre land.

Utvalgets flertall, alle unntatt Petter Eide, mener det ikke er grunn til å innføre en slik ordning. Når ledere av internasjonale organisasjoner ikke bør velges som medlemmer av komiteen, er det fordi denne rollekombinasjonen gir særlige utfordringer både i egenskap av medlem av komiteen og i egenskap av leder. Når kombinasjonen ikke lenger er til stede, foreligger etter flertallets syn heller ikke behov for å begrense valgbarheten.

Den samme vurderingen gjør seg gjeldende for tidligere regjeringsmedlemmer eller stortingsrepresentanter. Flertallet mener at det heller ikke er behov for en slik begrensning. Det er kombinasjonen av verv som kan være uheldig – ikke det forhold at man har innehatt vervet tidligere.

Utvalgets medlem Petter Eide mener de som har et verv eller en posisjon som gjør at de ikke er valgbare som medlemmer av Nobelkomiteen, heller ikke bør kunne være aktuelle som kandidater mens de sitter i slike posisjoner. For å unngå dette foreslår dette medlem at personer som har innehatt lederverv i internasjonale organisasjoner med stater som medlemmer, innenfor en nærmere definert periode, ikke skal kunne velges som medlemmer av Nobelkomiteen. Det samme gjelder personer som har vært regjerings- eller parlamentsmedlem i Norge eller annet land.

Andre begrensninger i valgbarhet

Utvalget har drøftet om det bør gjøres andre begrensninger i valgbarheten til Nobelkomiteen, og har bl.a. vurdert om det bør vedtas en grense for hvor lenge man kan være medlem av Nobelkomiteen.

Funksjonstiden er i dag 6 år i tråd med Stortingets vedtak fra 1897, og det er ikke fattet noen vedtak om hvor mange ganger man kan gjenvelges. Utvalget mener

det er gode grunner til å begrense tidsrommet man kan være medlem av komiteen. Det gir en god dynamikk i komiteen at den fornyes med jevne mellomrom ved at det velges nye medlemmer. Samtidig gir det tyngde og erfaring til komiteen med en viss stabilitet.

Utvalget anbefaler etter dette at Stortinget fatter vedtak om at medlemmer i Nobelkomiteen ikke kan velges for mer enn to perioder og dermed ha en fungeringsperiode på maksimalt 12 år.

Utvalget har videre vurdert om personer som har en ledende stilling i embetsverket som departementsråd eller ambassadør, bør kunne velges som medlemmer av Nobelkomiteen. Det gjelder også tilsvarende stillinger i andre land.

Utvalget ser at det å kombinere høyere stillinger i embetsverket med en plass i Nobelkomiteen kan skape inntrykk av at det er en forbindelse mellom komiteens beslutninger og norske myndigheters politikk, selv om embetsmenn ikke på samme måte som politisk ledelse gir inntrykk av at han/hun som medlem av komiteen representerer en offisiell norsk linje. Det kan videre være vanskelig for en departementsleder eller en ambassadør å stå bak en fredspris som strider mot en sittende regjeringens politikk. På den annen side vil en slik begrensning utelukke personer som både faglig og personlig kunne være meget godt kvalifisert til å være medlem av komiteen. Dersom partigruppene fortsatt skal foreslå kandidater til Nobelkomiteen, slik flertallet i utvalget går inn for, kan det også argumenteres for at man bør begrense vedtak som utelukker flere grupper fra å kunne velges og på den måten setter grenser for gruppenes vurderinger.

Utvalget har kommet til at ledende embetsmenn, som har en lojalitetsplikt overfor den regjeringen de arbeider for til enhver tid, ikke bør kunne være medlemmer av Nobelkomiteen. Dels åpner en slik rollekombinasjon for at det kan sås tvil om vedkommendes integritet som medlem av komiteen, dels er det en risiko for at han/hun assosieres med regjeringen på en slik måte at det utad blir mindre tydelig at Nobelkomiteen ikke taler på vegne av norske myndigheter. Tilsvarende vil gjelde ambassadører og ledende embetsmenn fra andre land. Utvalget anbefaler derfor at Stortinget fatter slikt vedtak:

«Personer med ledende stillinger i embetsverket, som departementsråd eller ambassadør, kan ikke velges som medlemmer av Nobelkomiteen.»

5. Riksrevisjonen

Iht. lov om riksrevisjonen ledes revisjonen av et kollegium av fem riksrevisorer valgt av Stortinget i medhold av Grunnloven § 75 k. Riksrevisorene og personlige varamedlemmer for disse velges av Stor-

tinget for fire år om gangen med virkning fra 1. januar året etter stortingsvalget. Stortinget velger også leder og nestleder i kollegiet, og lederen i kollegiet er Riksrevisjonens daglige leder.

Valgkomiteen i Stortinget avgir innstilling om valget, og det er praksis for at partigruppene foreslår kandidater i tråd med gruppenes forholdsmessige størrelse.

Det er ingen formelle begrensninger for hvem som kan velges som medlem av kollegiet, men loven har i § 19 en habilitetsregel som kan legge noen rammer for hvem som kan velges. § 19 første ledd lyder:

«Ingen som utfører tjeneste eller arbeid for Riksrevisjonen kan utføre revisjons- eller kontrolloppdrag dersom vedkommende eller dennes nærstående har en slik tilknytning til revidert eller kontrollert virksomhet, dets ansatte eller tillitsvalgte, eller det for øvrig foreligger slike særegne forhold at dette kan svekke tilliten til vedkommendes uavhengighet eller objektivitet.»

Medlemmer av kollegiet er:

Per-Kristian Foss, leder

Helga Pedersen, nestleder

Gunn Karin Gjøl

Arve Lønnum

Anne Tingelstad Wøien

Kollegiets funksjonsperiode er 1. januar 2018–31. desember 2021.

Utvalgets merknader

Utvalget har drøftet om medlemmene av kollegiet bør velges for perioder som ikke sammenfaller med stortingsperiodene.

Når medlemmene av kollegiet velges rett etter et stortingsvalg, er det ikke unaturlig at valgene ses i sammenheng med andre valg som foretas i samme periode. En fordel med det er at gruppene kan foreta en helhetlig vurdering av ulike eksterne verv som de skal foreslå kandidater til i stortingsperioden. En mulig ulempe i denne sammenhengen er at andre hensyn enn kandidatens egnethet til nettopp dette vervet kan bli et element i en totalvurdering.

Utvalget har også drøftet om det er grunn til å gi regler som avgrenser valgbarhet for medlemmene av kollegiet. Utvalget ser at det kan skape utfordringer for medlemmene av kollegiet hvis de har en tydelig tilknytning til virksomheter som skal revideres, eller det foreligger andre forhold som kan føre til at de blir inhabile i viktige saker Riksrevisjonen skal behandle. Det vises i den forbindelse til den særlige habilitetsregelen i riksrevisjonsloven § 19.

Flertallet i utvalget, alle unntatt Bjørnar Moxnes, mener at det ikke er grunn til å endre valgperiodene for kollegiet. Det at flere verv skal besettes i løpet av samme periode, betyr ikke at det ikke tas hensyn til både kvali-

fikasjoner og personlig egnethet når de ulike vervene skal besettes. Erfaringene med dagens ordning tilsier ikke etter flertallets syn at det er nødvendig å gjøre endringer på dette punkt.

Flertallet mener dagens ordning i all hovedsak fungerer godt. Ved at gruppene foreslår medlemmer ut fra sin forholdsmessige størrelse, vil kollegiet reflektere ulike politiske ståsteder og ha en bredde som Riksrevisjonen som organ er tjent med. Flertallet peker på at partigruppene må være oppmerksomme på habilitetsproblematikken når de lanserer sine kandidater, og ta tilbørlig hensyn til dette. En regelfestet begrensning av valgbarhet er vanskelig å utforme fordi flere tidligere posisjoner kan by på de nevnte utfordringer. Å avgrense eksplisitt mot enkelte konkrete stillinger vil ikke nødvendigvis gi et dekkende bilde.

Et annet flertall, alle unntatt Petter Eide og Bjørnar Moxnes, mener at tidligere posisjoner, f.eks. i regjeringen, ikke bør diskvalifisere noen fra å kunne velges som riksrevisor.

Utvalgets medlemmer Petter Eide og Bjørnar Moxnes mener at tidligere finansministre ikke bør kunne velges som riksrevisor. Disse medlemmer peker på at en finansminister vil ha et overordnet ansvar for en regjeringens økonomiske disposisjoner – et ansvar som i særlig grad berøres av Riksrevisjonens kontroll. Det vil derfor være et ryddig utgangspunkt om tidligere finansministre ikke kan velges til vervet som riksrevisor.

Disse medlemmer foreslår at Stortinget vedtar en endring i riksrevisjonsloven som fastslår at tidligere finansministre ikke kan velges som leder for Riksrevisjonen.

Utvalgets medlem Bjørnar Moxnes mener heller ikke medlemmer av et sittende regjeringsparti bør kunne velges som riksrevisor.

Det er avgjørende for tilliten til Riksrevisjonen at dens øverste leder og talsmann utad fremstår uten noen bindinger til den regjering han/hun skal kontrollere. Selv om flere riksrevisorer i praksis har hatt en tydelig og uavhengig profil i forhold til regjeringer utgått fra eget parti, er det et prinsipielt spørsmål om en riksrevisor bør ha en slik kobling. Dette medlem viser til at det er fast praksis for at leder av Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité kommer fra et parti fra opposisjonen. Selv om dette er et politisk verv, i motsetning til vervet som riksrevisor, ligger det også til grunn for denne praksisen en erkjennelse av at kontrollfunksjonen stiller særlige krav til tillit og uhildethet.

Dette medlem mener for øvrig det vil være en fordel om valgperioden for kollegiet i Riksrevisjonen endres slik at den ikke er parallell med valgperioden for storting og regjering. Man bør også unngå at disse vervene ses i sammenheng med andre verv som skal fordeles rett

etter et stortingsvalg. Valgperiodens varighet bør derfor utvides til seks år.

Dette medlem anbefaler at Stortinget vedtar en endring i riksrevisjonsloven som fastslår at riksrevisorene og deres varamedlemmer velges av Stortinget for seks år om gangen med virkning fra 1. januar påfølgende år, og at lederen av Riksrevisjonen ikke kan tilhøre et sittende regjeringsparti.

6. Stortingets ombudsmann for forvaltningen

I henhold til lov om sivilombudsmannen § 1, jf. Grunnloven § 75 bokstav l, velger Stortinget etter hvert stortingsvalg en ombudsmann for forvaltningen, sivilombudsmannen. Valget gjelder for fire år fra 1. januar året etter stortingsvalget.

Ombudsmannen må i henhold til samme bestemmelse fylle vilkårene for å være høyesterettsdommer. Han/hun må ikke være medlem av Stortinget. I domstoloven § 53 fremgår det at alle dommere må være norske statsborgere, menn eller kvinner, som er vederheftige, og som ikke er fradømt stemmerett i offentlige anliggender. Videre fremgår det av § 55 at til dommere bør utnevnes personer som tilfredsstillt høye krav til faglige kvalifikasjoner og personlige egenskaper. Iht. § 54 må høyesterettsdommere være fylt 30 år.

Det var i utgangspunktet valgkomiteen som fremmet innstilling også om valg av sivilombudsmann, men det var praksis for at presidentskapet uformelt drøftet kandidat(er) til denne posisjonen før valgkomiteen avga sin innstilling.

Ombudsmannen velges ut fra rent faglige kriterier, og partipolitisk bakgrunn spiller ikke en rolle. Innstilling til valget er siden 2013 fremmet av presidentskapet. Arne Fliflet gikk da av etter 24 år som ombudsmann, og presidentskapet vedtok at vervet skulle kunngjøres offentlig. Det ble også engasjert en ekstern konsulent som fikk frem flere gode kandidater, og presidentskapet holdt intervjuer med de mest aktuelle.

Det kan for øvrig nevnes at presidentskapet avgjør om ombudsmannen er inhabil i enkeltsaker, og oppnevner i de tilfellene en setteombudsmann.

Utvalgets merknader

Utvalget viser til at vervet som sivilombudsmann for første gang ble kunngjort offentlig da nåværende ombudsmann Aage Thor Falkanger ble valgt i 2013. Tidligere ombudsmann, Arne Fliflet, hadde da meddelt at han ikke ønsket å ta gjenvalg etter mange år i vervet. Utvalget peker på at offentlig kunngjøring ga et godt utgangspunkt for at presidentskapet kunne vurdere flere kvalifiserte kandidater.

Ombudsmannsvervet er et av Norges ledende faglige verv som stiller meget høye krav til kvalifikasjoner og

personlige egenskaper. Det er helt nødvendig at ombudsmannen har solid faglig autoritet, og en god prosess i forkant av valget sikrer dette.

Utvalget legger til grunn at også fremtidige presidentskap bør følge en slik fremgangsmåte ved skifte av ombudsmann.

Utvalget har vurdert om det bør settes en formell begrensning for hvor lenge ombudsmannen kan fungere i vervet. Utvalget mener det er gode grunner til å ha en slik begrensning. Det ligger i ordningen med valg hvert fjerde år at det i utgangspunktet er ønskelig med en begrenset virkeperiode. Samtidig er fire år kort tid når man leder et organ av den størrelse Sivilombudsmannen etter hvert er blitt, og med et mangfold av oppgaver som skal håndteres.

Utvalget vil anbefale at sivilombudsmannsloven endres slik at ombudsmannen bare kan gjenvelges én gang, og at det regelfestes at vervet skal kunngjøres offentlig i de tilfellene det skal velges en ny ombudsmann.

7. EOS-utvalget

Stortinget velger iht. EOS-kontrollloven § 1 et utvalg til å kontrollere etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjenestene (EOS-utvalget).

Iht. § 3 skal utvalget ha syv medlemmer medregnet leder og nestleder, alle valgt av Stortinget etter innstilling fra Stortingets presidentskap, for et tidsrom av inntil fem år. Et medlem kan gjenoppnevnes én gang og maksimalt inneha vervet i ti år. Etter loven bør det unngås at flere enn fire medlemmer skiftes ut samtidig. Derfor ble det første gang valgt fire medlemmer for fem år og tre medlemmer for tre år. Ved senere ordinære valg velges alle for fem år.

Personer som tidligere har virket i tjenestene, kan etter § 3 ikke velges som utvalgsmedlemmer. Både leder og medlemmer oppnevnes ellers basert på forslag fra partigruppene iht. gruppens forholdsmessige størrelse i Stortinget.

Det ligger en mulig begrensning på valg av medlemmer i kravet i loven § 11 om at medlemmene må være sikkerhetsklarert og autorisert for høyeste sikkerhetsgrad nasjonalt og etter traktat Norge er tilsluttet. Det er presidentskapet som foretar sikkerhetsklareringen av utvalgsmedlemmene.

EOS-kontrollloven ble evaluert av et eget utvalg i 2016, jf. Dokument 16 (2015–2016). På bakgrunn av evalueringen fremmet medlemmer i daværende kontroll- og konstitusjonskomité et tverrpolitisk representantforslag med de nødvendige lovendringer som oppfølging av evalueringen i Dokument 8:63 L (2016–2017) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jette F. Christensen, Martin Kolberg, Gunvor Eldegard, Michael Tetzschner, Erik Skutle, Helge Thorheim, Gjermund Hagesæter, Per Olaf Lundteigen og Bård Vegar

Solhjell om endringer i EOS-kontrollloven, jf. Innst. 431 L (2016–2017).

I forslaget heter det bl.a. følgende om valg av medlemmene:

«Forslagsstillerne vil understreke at utvalget må sammensettes slik at både Stortinget og allmennheten kan ha tillit til at utvalget gjør en troverdig jobb.

Forslagsstillerne ønsker å videreføre gjeldende praksis, som vektlegger at rikspolitisk erfaring fra et bredt politisk spekter bør være representert i utvalget, men slik at aktive parlamentarikere ikke er valgbare. Videre vil det være en fordel med tverrfaglig spredning, slik at både relevant juridisk, teknologisk og EOS-faglig kompetanse er representert. Dessuten bør mest mulig lik representasjon av kvinner og menn være en målsetting. (...)

Betydningen av kompetanse og kontinuitet tilsier etter forslagsstillerens syn at medlemmene bør kunne gjenoppnevnes én gang. Dette ligger til grunn for maksimumsgrensen på 10 år som ble innført i tråd med anbefalingen fra Evalueringsutvalget.»

Medlemmer av utvalget er:

Eldbjørg Løwer (leder) (til 30. juni 2019)

Svein Grønnern (nestleder) (til 30. juni 2021)

Theo Koritzinsky (til 30. juni 2019)

Øyvind Vaksdal (til 30. juni 2021)

Håkon Haugli (til 30. juni 2021)

Inger Marie Sunde (til 30. juni 2019)

Eldfrid Øfsti Øvstedal (til 30. juni 2021)

Mens de fem første er oppnevnt basert på forslag fra partigruppene i tråd med gruppens størrelse, er de to siste foreslått og valgt på bakgrunn av faglige kvalifikasjoner innenfor henholdsvis juss og IKT.

Utvalgets merknader

Utvalget har drøftet om dagens ordning, der hoveddelen av utvalget velges på bakgrunn av forslag fra partigruppene i tråd med deres forholdsmessige representasjon i Stortinget, fortsatt bør ligge til grunn for valget, eller om alle medlemmer bør utnevnes på et faglig grunnlag kombinert med personlig egnethet.

Utvalget understreker at det må stilles høye krav til personlig egnethet og integritet og til vandel for medlemmene i EOS-utvalget. Når det gjelder det siste, viser utvalget til at medlemmene må kunne sikkerhetsklarenes for høyeste sikkerhetsnivå. Dette fremgår av EOS-kontrollloven allerede, og utvalget mener loven på den måten ivaretar krav til vandel.

Utvalgets flertall, alle unntatt Bjørnar Moxnes, mener dagens praksis for valg av medlemmer til EOS-utvalget fungerer godt. Forslag fra gruppene basert på forholdsmessig representasjon sikrer også her at ulike samfunnssyn er representert i utvalget. Flertallet legger til grunn at en bakgrunn fra politisk virksomhet er verdifull for de oppgavene EOS-utvalget skal utføre. EOS-

utvalget er et rettssikkerhetsorgan. Dette perspektivet tilsier etter flertallets syn at man bør ha et sterkt legmannselement i utvalget. Politisk erfaring er også verdifullt for å kunne se de samfunnsmessige implikasjonene av tiltak iverksatt av de hemmelige tjenestene. Den kombinasjon man får gjennom dagens praksis ved at noen medlemmer er valgt på bakgrunn, av faglig kompetanse, mens andre kan ha ulik bakgrunn men der utgangspunktet er forslag fra partigruppene, har i praksis gitt en god helhet i utvalget. Flertallet peker på at utvalgets arbeid også forutsetter god faglig kompetanse i utvalgets sekretariat innenfor flere fagfelt.

Flertallet ser ikke behov for å lovfeste krav til medlemmenes kvalifikasjoner eller personlige egenskaper. Flertallet går heller ikke inn for å begrense valgbarheten til utvalget hva angår tidligere forsvars- og justisministre.

Utvalgets medlem Bjørnar Moxnes mener partipolitiske kriterier for valg av medlemmer til EOS-utvalget bør utelukkes til fordel for faglige kvalifikasjoner og personlige egenskaper. EOS-utvalget ivaretar en ombudsfunksjon på et felt der feil og mangler kan ha svært store konsekvenser for enkeltpersoner. Det er derfor grunn til å stille like høye krav til faglighet for medlemmene i dette utvalget som til andre offentlige ombud. Dette medlem foreslår at vilkår om at medlemmene i EOS-utvalget skal tilfredsstille høye krav til faglige kvalifikasjoner og personlige egenskaper tas inn i EOS-kontrolloven.

§ 3 i EOS-kontrolloven fastslår at personer som tidligere har virket i tjenestene, ikke kan velges som utvalgsmedlemmer. Etter dette medlems syn bør dermed heller ikke tidligere justis- og forsvarsministere kunne velges som medlemmer til EOS-utvalget. På samme måte som for riksrevisors del bør det være en formell og reell avstand til sittende regjering. I større grad vil dessuten EOS-utvalgets arbeid kunne skape habilitetsproblemer for medlemmer som tidligere har hatt ansvaret for de tjenestene som skal kontrolleres.

Dette medlem anbefaler at det fremmes forslag om endring av EOS-kontrolloven § 3 som sikrer at hverken personer som tidligere har virket i tjenestene, eller tidligere forsvars- og justisministre kan velges som utvalgsmedlemmer.

8. Øvrige komiteer, nemnder, utvalg og verv Stortinget velger

Utvalget har som nevnt ovenfor ikke funnet grunn til å foreslå endringer i valgbarhetskriterier eller valgprosessen for øvrige organer Stortinget velger medlemmer til. Det gis likevel for ordens skyld nedenfor en gjennomgang av prosess og grunnlag for Stortingets valg av medlemmer også til disse organene.

Norges Banks representantskap

Representantskapet velges av Stortinget etter innstilling fra valgkomiteen. Innstillingen bygger på forslag fra partigruppene, som inviteres til å foreslå medlemmer basert på deres forholdsmessige størrelse i Stortinget.

Grunnlaget for valget er sentralbankloven § 7 første til tredje ledd, som lyder:

«Representantskapet består av femten medlemmer valgt av Stortinget for fire år. Dersom et medlem trer ut i løpet av valgperioden, kan Stortinget velge nytt medlem for gjenværende del av valgperioden.

Hvert annet år uttrer vekselvis syv og åtte medlemmer. Blant medlemmene velger Stortinget leder og nestleder for to år. Gjenvalg av medlemmer kan skje for en samlet periode av tolv år.

Personer som nevnt i § 6 femte og sjette ledd kan ikke fungere som medlemmer eller varamedlemmer til representantskapet.»

Personer som ikke kan fungere som medlemmer etter § 6, er følgende:

- regjeringsmedlemmer
- statssekretærer og andre politiske medarbeidere i departementene
- embetsmenn i departementene
- medarbeidere i Finansdepartementet og ved Statsministerens kontor
- stortingsrepresentanter
- andre politiske medarbeidere på Stortinget
- komitésekretærer på Stortinget
- medarbeidere i banken
- nærstående til de ovennevnte, med unntak av nærstående til embetsmenn i departementene.

I Ot.prp. nr. 25 (1984–1984) står det bl.a. følgende om at stortingsrepresentanter ikke kan fungere som medlemmer eller varamedlemmer i representantskapet:

«Departementet antar at gode grunner taler for at stortingsrepresentanter ikke kan fungere som medlemmer av bankens representantskap, ut fra det forhold at Stortinget vil få til behandling saker hvor representantskapet har truffet vedtak. (...)

Etter ordlyden i departementets lovforslag § 7 tredje ledd vil en stortingsrepresentant kunne velges som medlem av representantskapet, men ikke fungere i vervet i den tid vedkommende er stortingsrepresentant. (...) En kan etter lovforslaget ikke la en stortingsrepresentant fungere i vervet som representantskapsmedlem, selv om det er forutsatt at representanten ikke stiller til gjenvalg.»

Ombudsmannen for Forsvaret

Iht. instruks for Forsvarets ombudsmannsnemnd § 2 består Ombudsmannsnemnda av sju medlemmer som velges av Stortinget for fire år om gangen. Samtidig velges like mange varamedlemmer. Et av medlemmene

velges som leder og benevnes ombudsmannen for Forsvaret. Et annet medlem velges som nestleder.

Valgkomiteen avgir innstilling om valg av ombudsmann for Forsvaret, og både denne posisjonen og øvrige medlemmer i nemnda velges på bakgrunn av forslag fra partigruppene med utgangspunkt i gruppenes respektive størrelse.

Styret for Domstoladministrasjonen

I henhold til domstolloven § 33 a skal styret for Domstoladministrasjonen bestå av ni medlemmer med personlige varamedlemmer. Kongen oppnevner tre dommere, én jordskiftedommer, én representant fra de øvrige tilsatte i domstolene og to advokater til styret, og Stortinget velger to medlemmer. Kongen fastsetter hvilket medlem som skal være leder for styret for Domstoladministrasjonen.

Valget skjer for en periode på fire år med adgang til gjenoppnevning eller gjenvalg for én periode. Valget kan trekkes tilbake dersom et medlem ikke er i stand til, eller villig til, å utføre vervet på en forsvarlig måte.

I forarbeidene til loven (Ot. prp. nr. 44 (2000–2001)) fremgår det at de to medlemmene Stortinget oppnevner, skal anses å representere allmennheten:

«Disse bør nyte allmenn tillit og ha en integritet og personlige egenskaper som kan gjøre dem skikket til å delta i styret for domstoladministrasjonen. Disse medlemmene skal ikke være jurister.»

Det er presidentskapet som fremmer innstilling om de to medlemmene etter forslag fra partigruppene basert på gruppenes forholdsmessige størrelse.

Kringkastingsrådet

I henhold til lov 4. desember 1992 nr. 127 om kringkasting og audiovisuelle bestillingstjenester § 7-2 skal Kringkastingsrådet bestå av 14 medlemmer med personlige varamedlemmer. Stortinget oppnevner åtte medlemmer med personlige varamedlemmer, hvorav ett medlem med personlig varamedlem er henholdsvis lederen og nestlederen i Samisk programråd. Funksjonstiden er fire år. Et medlem kan bare gjenoppnevnes for én periode.

Kringkastingsrådet drøfter og uttaler seg om hovedlinjene for programvirksomheten i Norsk rikskringkasting. Kringkastingsrådet uttaler seg i de programsaker som kringkastingssjefen forelegger for det, eller som rådet finner grunn til å ta opp.

Ved valg av medlemmer skal det legges vekt på hensynene til geografisk spredning og variasjon i alder, kjønn og yrkesbakgrunn. Kringkastingsrådet ble innført ved lov i 1933. Antallet medlemmer i rådet har variert, men Stortinget har hele tiden oppnevnt noen av medlemmene.

Innstilling om valg av medlemmer til Kringkastingsrådet fremmes av valgkomiteen etter forslag fra partigruppene med utgangspunkt i gruppenes forholdsmessige størrelse på Stortinget.

Riksrettsutvalget og Stortingets ansvarskomisjon

Riksretten er en særdomstol som dømmer i saker om brudd på konstitusjonelle plikter, jf. Grunnloven §§ 85 og 86. Riksrettsutvalget utgjør flertallet på seks av totalt elleve medlemmer i Riksretten. Tiltale etter riksettergangsloven kan bare reises mot en statsråd, stortingsrepresentant eller høyesterettsdommer.

Stortinget velger de seks medlemmene av utvalget, jf. Grunnloven § 86 tredje ledd, og stedfortrederne for seks år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten.

Den nåværende riksrettsordningen ble vedtatt i 2007¹. I Dokument nr. 19 (2003–2004), Rapport til Stortingets presidentskap fra utvalget til å utrede alternativer til riksrettsordningen, heter det bl.a. at de avgjørelser Riksretten skal ta, ofte vil bero på en vurdering av motstridende samfunnsinteresser. Vurderingene vil ha sammenheng med det politiske grunnsyn hos dommerne. De dommere som representerer den politiske inn-sikt, dvs. Riksrettsutvalget, er særlig berettiget til å foreta slike politiske avveininger.

Det er opp til Stortinget å vurdere hvor tung politisk forankring de enkelte medlemmene av utvalget skal ha. Medlemmer av Riksrettsutvalget kan være tidligere stortingspolitikere eller statsråder, eller de kan være uten politisk bakgrunn og uten klare partipolitiske preferanser. Utvalget peker i Dokument nr. 19 (2003–2004) på at nylig avgåtte stortingsrepresentanter er særlig aktuelle som medlemmer i Riksretten. Videre heter det:

«Den danske grundloven bestemmer at Folketinget skal velge medlemmer til Rigsretten 'efter forholdstal'. Med andre ord sikres Rigsretten en tilsvarende politisk sammensetning som Folketinget - når det sees bort fra Højesterets medlemmer. Det kan spørres om et slikt forholdstallskrav også bør være grunnlovfestet i den norske Grunnloven. At utvalget gjøres politisk representativt, sikrer at Riksretten ikke sammensettes slik at den utnyttes som partipolitisk maktmiddel overfor regjeringen. Utvalget antar imidlertid at det neppe er tilstrekkelig grunn til å legge rettslige bindinger på Stortinget i denne henseende.»

Stortingets ansvarskomisjon iverksetter iht. riksettergangsloven § 30 undersøkelser for å klarlegge om det er grunnlag for å ta ut tiltale for riksrett i henhold til Grunnloven § 86 dersom Stortinget ber om det. Etter § 30 annet ledd består ansvarskomisjon av fem medlemmer som velges av Stortinget for en periode på seks år.

1. jf. Dokument nr. 12:1 (2003–2004) og Innst S. nr. 94 (2006–2007)

I Dokument nr. 19 (2003–2004) pkt. 6.4.5.1 er det lagt noen føringer for valget av medlemmer til kommisjonen:

«Ved sammensetningen av en ansvarskommisjon mener utvalget at det bør legges vekt på hensynet til kompetanse, men også hensynet til uavhengighet. Kommisjonen bør i første rekke ha påtale- og etterforskningskompetanse, men også statsrettslig kompetanse er ønskelig. Utvalget peker på at Stortinget for eksempel vil kunne innhente forslag til medlemmer fra Riksadvokatembetet, Økokrim, universitetsmiljøet og Riksrevisjonen, men understreker at Stortinget står fritt mht å velge medlemmene. (...)

Utvalget peker på at personer med politisk erfaring også kunne tenkes å være aktuelle innenfor rammen av etterforskningsenheten, særlig fordi utvalget går inn for at den skal avgi innstilling i påtalespørsmålet, og ikke bare klarlegge faktum og det rettslige grunnlaget for ansvar.»

Iht. riksrettergangsloven § 30 er det presidentskapet som avgir innstilling til Stortinget om valg av medlemmer til ansvarskommisjonen. Da Riksrettsutvalget første gang ble oppnevnt, var det også presidentskapet som avga innstilling om sammensetningen av dette. Ved senere valg er det valgkomiteen som har gitt innstilling om valg av medlemmer til Riksrettsutvalget basert på forslag fra partigruppene i tråd med gruppenes forholdsmessige størrelse.

Styret og direktør i Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) ble etablert som et organ under Stortinget i 2015. NIM har som hovedoppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig.

I henhold til lov om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter § 5¹ skal den nasjonale institusjonens styre bestå av fem medlemmer som velges av Stortinget. Styremedlemmene skal representere ulike fagfelt, bl.a. juridisk kompetanse om menneskerettigheter, og styret skal ha kompetanse om virksomhetsstyring. Ett av medlemmene skal ha særskilt kjennskap til samiske spørsmål. I styret skal hvert kjønn være representert med minst to medlemmer.

Styremedlemmene velges for en periode på fire år. Medlemmene kan gjenvelges, men ingen kan sitte sammenhengende i styret i mer enn to perioder.

Iht. § 7 ledes den nasjonale institusjonens daglige virksomhet av en direktør som oppnevnes av Stortinget etter ekstern kunngjøring og innstilling fra Stortingets presidentskap. Direktøren oppnevnes for en periode på seks år uten adgang til gjenoppnevning. Det er fastsatt i loven at direktøren skal tilfredsstillende høye krav til faglige kvalifikasjoner og personlig egnethet og inneha juridisk kompetanse eller annen kompetanse om menneskerettigheter, og vedkommende bør ha erfaring fra menneskerettighetsarbeid.

På bakgrunn av de internasjonale retningslinjene for nasjonale institusjoner er det lagt opp til en åpen og konsultativ prosess ved valg av styre. I instruks for NIM § 2 er det fastsatt at Stortingets presidentskap aktivt skal informere om adgangen til å fremme forslag til kandidater til styret. Da styret skulle velges, ble det således kunngjort på Stortingets nettsider. Partigruppene og et bredt utvalg institusjoner og organisasjoner ble orientert direkte, slik at de hadde en oppfordring til å foreslå kandidater til styret. Listen over foreslåtte kandidater ble offentliggjort. Innstilling til valg av styre ble fremmet av presidentskapet, og ved sammensetningen ble det lagt vekt på både politisk og faglig bredde.

1. Jf. Innst. 216 L (2014–2015)

Oslo, den 15. juni 2018

Tone Wilhelmsen Trøen

